HE 70 / 2024 vp

Luonnos hallituksen esitykseksi hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain muuttamisesta

Valtiovarainministeriö pyytää lausuntoa luonnoksesta hallituksen esitykseksi hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain muuttamisesta.

Esityksessä ehdotetaan rahoituksen koko maan tasolla tehtävään jälkikäteistarkistukseen lisättäväksi vuodesta 2026 portaittain kasvava hyvinvointialueiden omavastuu. Tavoitteena on rahoitusmallin kannustavuuden lisääminen. Jälkikäteistarkistuksena tehtävästä vuosittaisesta rahoituksen lisäyksestä tai vähennyksestä otettaisiin huomioon vuodelle 2026 tehtävässä vuoden 2024 rahoituksen jälkikäteistarkistuksesta 95 prosenttia, vuonna 2027 tehtävässä tarkistuksesta 90 prosenttia, vuonna 2028 tehtävässä tarkistuksesta 80 prosenttia ja vuodesta 2029 alkaen tehtävistä tarkistuksista 70 prosenttia. Omavastuuosuuden vaikutukset hyvinvointialueiden rahoitukseen riippuvat alueiden kustannuskehityksestä. Mikäli kustannusten kasvu pysyy korkeana, omavastuuosuus merkitsisi rahoituksen vähennystä suhteessa täysimääräiseen jälkikäteistarkistukseen. Mikäli alueet saavat omilla sopeuttamis- ja tehostamistoimillaan pidettyä kustannusten kasvun maltillisena, omavastuuosuus lisäisi rahoitusta suhteessa täysimääräiseen tarkistukseen. Lisäksi yksittäisille alueille myönnettyä lisärahoitusta ei otettaisi jatkossa huomioon jälkikäteistarkistuksessa.

Rahoituslain mukaan hyvinvointialueiden tehtävämuutokset otetaan rahoituksessa huomioon etukäteen niiden voimaantulosta lukien. Laissa ehdotetaan täydennettäväksi sääntelyä siitä, miten tehtävämuutoksista erillään säädettävät asiakasmaksujen muutokset tulisi ottaa huomioon rahoituksessa. Asiakasmaksujen tasoa, perusteita tai maksullisuutta koskevat muutokset ehdotetaan otettavaksi huomioon muutoksen voimaantulovuodesta lukien etukäteen.

Lisäksi tarkistettaisiin pelastustoimen riskikertoimen laskennassa käytettäviä tietoja koskevaa sääntelyä.

Lausunto, Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue

Jälkikäteistarkastuksen omavastuu

Emme pidä rahoituksen jälkikäteistarkastuksen omavastuutta oikeana toimenpiteenä näin aikaisessa vaiheessa hyvinvointialueiden toimintaa. Lienee hyvin todennäköistä, että vain osa hyvinvointialueista pysyy ylijäämäiseen tulokseen vuonna 2025. Ylijäämäisille hyvinvointialueille omavastuuosuus toimii porkkanana, kun jälkikäteistarkastuksesta leikattaisiin vähemmän kuin 100 %. Alijäämäisten hyvinvointialueiden taloustilannetta omavastuuosuus heikentäisi ja siten todennäköisesti nostaisi valtion rahoituksen tarvetta tulevina vuosina.

Mielestämme on tärkeintä katsoa hyvinvointialueiden rahoitusta kokonaisuutena eikä yksittäisinä rahoituslakia muuttavina asioina. Kokonaisuuden tarkasteluun kuuluu mm. rahoituksen tason ja järjestämisvelvoitteen yhteensovittaminen, rahoituksen määräytymistekijöiden ennakoitavuuden kasvattaminen (mm. tarvekertointen laskenta) sekä alijäämän kattamisvelvollisuuden ajan pidentäminen hyvinvointialueiden ensimmäisiä vuosia koskien.

Pyydämme tarkentamaan, mikä on jälkikäteistarkastuksen yhteys siirtymätasauksiin. Huomioidaanko omavastuu ennen vai jälkeen siirtymätasauksen vähentämistä?

Asiakasmaksut

Asiakasmaksujen tasokorotusten vähentäminen etukäteen hyvinvointialueiden rahoituksesta on luonteva tapa ottaa korotukset huomioon. Kuitenkaan korotuksia ei tulisi vähentää rahoituksesta kokonaisuudessaan, sillä ne eivät hyödytä täysimääräisesti hyvinvointialueita. On selvää, että korkeammista asiakasmaksuista entistä suurempi osa päätyy luottotappioiksi. Luottotappiot heikentävät hyvinvointialueiden tuloksia ja siten vaikuttavat alueiden rahoitusta nostavasti. Viive sille on kuitenkin usean vuoden mittainen.

Hyvinvointialueet ovat pakotettuja nostamaan asiakasmaksuja niiden maksimitasolle, koska rahoitusta suunnitellaan leikattavaksi asiakasmaksujen nostamisen koko määrän kokoisena. Asiakasmaksujen nosto näkyy alueiden heikompina tuloksina ja tulee ainakin osin takaisin kasvavana valtion rahoituksena. Rahoitus kohdistuu rahoitusmallin mukaisesti eikä erityisesti heille, jotka ovat tehneet eriäviä päätöksiä asiakasmaksujen tasosta.

Lakimuutoksessa asiakasmaksujen indeksitarkistuksia ei huomioida etukäteen. Tämä on ehdottoman oikea toimintatapa, sillä indeksitarkistukset vain ylläpitävät asiakasmaksujen reaalitasoa.

Pelastustoimen riskikertoimet

Pelastustoimen rahoitus muodostuu kolmesta osatekijästä, jossa riskitekijöiden osuus on noin 30 %. Valmisteilla olevassa toimintavalmiuden suunnitteluohjeessa riskitekijöiden muodostumisen kriteeristö olisi muuttumassa. Se muuttaa riskiruutujen määrää ja niiden suhteita. Keski-Pohjanmaalla esitetty muutos vähentää riskitekijöiden rahoitusta noin 30 %. Vastaavasti palvelutarve tai palveluiden järjestämisen velvoitteet eivät ole muuttuneet yhtä paljon kuin tuleva uusi rahoitus. Noin 45 % tehtävistä sijoittuu riskialueille, joista hyvinvointialue (III ja IV riskialue) ei saa rahoitusta palveluiden tuottamiseen, mutta näiden alueiden palveluiden kysyntään ja tuottamiseen menee enemmän rahaa kuin tulee. Lisäksi palveluiden tarve ei kohdistu yhdelle riskiruudulle vaan on hajautunut koko hyvinvointialueen riskiruutuihin. Tyypillisesti näille alueille kohdistuva palvelutarve sitoo merkittävästi resursseja niin ajallisesti kuin määrällisesti, joista muodostuu huomattava menoerä. Esitetty riskitekijöiden % - osuus ja sen perusteet tulee tarkastaa. Esimerkiksi III - riskialueet tulisi huomioida tarvepohjaisten palveluiden tuottamisessa. Tähän liittyisi toinen kehittämisehdotus, jossa III-riskialueilta poistetaan aikavaatimus (20 min) toimintavalmiuden suunnitteluohjeesta. Tällöin palvelutarve voitaisiin tuottaa muilla toimipisteillä, mitä tarvepohjainen rahoitus tukee.

Toinen näkökulma riskikertoimen huomioimisessa on aluehallintoviranomaisen valvonta ja heidän määräyksensä palveluiden saatavuuden ja järjestämisen varmistamiseksi. AVI antaa

korjauskehotuksia ja tulkintoja palveluiden järjestämistä. Valtion rahoituksen määräytymisessä tulisi nykyistä paremmin huomioida AVI:n huomiot toiminnan järjestämiseksi.

Uuden toimintavalmiuden rahoituksen laskentamalli ei tue eikä kannusta ennaltaehkäisemään Onnettomuuksia. Toimintavalmiuden suunnitteluohje ja siitä muodostuvat riskiruudut kannustavat palveluiden tuottajia pikemminkin lisäämään palveluiden kysyntää, jonka avulla saadaan palveluiden tuottamiseen enemmän rahaa. Tämä vaikuttavuusperusteinen rahoitus osana riskikerrointa tulee huomioida tai muuttaa uudessa rahoitusperusteessa tai toimintavalmiuden suunnitteluohjeen perusteissa.

Kokkola 7.10.2024